

van het L. W. V. In een aantal steden hebben zij allen hun eerewoord gegeven om aan de „staking” deel te nemen. Dit middel is dan ook — althans nu het moedwillig is uitgelokt — waardiger dan een verhoogd strijdtarief.

PINKHOF.

INGEZONDEN.

DE WAARDE DER SANATORIA.

In de laatste aflevering der *Geneeskundige Bladen* bespreekt prof. NOLEN de waarde der sanatoria.

Ik meen, dat een enkel woord van protest tegen deze eenzijdige beschouwing niet achterwege mag blijven. Waar prof. NOLEN zegt, dat de sanatoria slechts zijn te beschouwen als een noodzakelijke gril van den tegenwoordigen tijd en als een modezaak, meen ik tegen deze meening ernstig te moeten protesteeren, daar ik vast en stellig overtuigd ben, dat de sanatoria in den strijd tegen de tuberculose ten eenemale onmisbaar zijn. Hoe men ook moge denken over de resultaten der sanatorium-behandeling, het lijdt wel geen twijfel, dat hare resultaten de uitkomsten van andere geneeswijzen verre overtreffen. In de meeste gevallen moeten de patiënten, die om de een of andere rede het sanatorium verlaten, verklaren, dat het uiterst moeielijk is, de kuur in een gewone omgeving goed vol te houden.

Trouwens prof. NOLEN is hiervan zelf overtuigd, daar hij zegt: „Laat den aan tuberculose lijdenden werkman rusten, leg hem of plaats hem uit zijn kleine, bedompte, onfrissche woning in een ruim licht gebouw, buiten in de natuur: geef hem in plaats van schralen, meestal onsmakelijk toebereiden kost een welsmakenden degelijken pot; schenk hem een onbezorgd leventje, een be moedigende toespraak en een zorgvuldig geneeskundig toezicht. Hij zal in vele gevallen spoedig verbeteren, toenemen in lichaamsgewicht en zijn krachten herkrijgen”. — Ik zou hieraan willen toevoegen: en geschikt worden voor een hem passenden arbeid.

Verder wordt gezegd: „Maar laat nu eens dien zieken man thuis, in zijn duffe kleine woning, bij schralen kost en terwijl om hem zijn vrouw ploetert, zwoegt en zucht en zijn kinderen rumoer maken en tieren. Al blijft hij nu van zijn werk, hij heeft geen rust, hij slentert de straat op, hij heeft geen goed voedsel, hij zucht onder de zorgen. Hij gaat langzaam of snel, maar hij gaat in den regel achteruit”.

Prof. NOLEN zegt dus hier, dat noodig zijn, rust, goede voeding, systematische hygiënische leefwijze: hij wilde onvermogene tuberculose-lijders daar zenden, waar ze dit kunnen vinden. Waar, vraag ik mij af, zijn dan de onvermogene lijders aan longtuberculose beter op hun plaats dan in een sanatorium of herstellingsoord, waar de patiënten staan onder geneeskundig toezicht, onder contrôle van geschoold personeel, waar zij goede voeding, rust licht en lucht, kortom alles hebben, wat voor longlijders in de allereerste plaats noodig is.

In deze sanatoria of herstellingsoorden, zooals prof. NOLEN ze misschien

liever genoemd wil hebben, zijn waarlijk niet alleen tijdelijke gunstige resultaten te verkrijgen, doch zeker zou een serie verpleegden kunnen bewijzen, dat er blijvende duurzame resultaten te behalen zijn. Waar en onder welke omstandigheden wordt zooveel arbeidskracht teruggegeven aan dikwijls vrij ernstige lijdens, als in de sanatoria?

Ik ben er van overtuigd, op grond van eigen ervaring, dat het blijvend resultaat nog veel grooter zou zijn, als men zich het lot der tuberculose-lidders ook verder aantrok en men deze na het verlaten der inrichtingen in het oog hield en zoo noodig bleef steunen. Voor de lijdens arbeid te vinden in overeenstemming met hun weerstands- en arbeidsvermogen zou voor hen een weldaad zijn.

Onjuist, onrechtvaardig en eenzijdig acht ik het de waarde der sanatoria te verkleinen, omdat het resultaat niet altijd gunstig is en kan zijn. Het feit dat men thans in verschillende landen, nu de eerste opwindung over het nut der sanatoria reeds lang voorbij is, nieuwe inrichtingen ziet verrijzen en de bestaande uitbreidt, is in lijnrechten strijd met de meening van prof. NOLEN en pleit voor het nut der sanatoria. Verder zegt prof. NOLEN: „naar mijn ervaring ondergaan de *plaatselijke* afwijkingen in de longen in de overgrootste meerderheid der gevallen weinig verbetering”. Tegenover deze ervaring veroorloof ik mij de mijne te stellen, die leert dat de *plaatselijke* afwijkingen in de longen in de overgrootste meerderheid der gevallen *belangrijk* verbeteren.

Ik wensch er hier op te wijzen, dat bij de zeer vele patiënten, die ik als veel verbeterd heb kunnen ontslaan, geen vochtige rhonchi meer hoorbaar waren, doch slechts verscherpt ademhalingsgeruisch met of zonder „craquement”, en dat de vochtige rhonchi, die bij opname duidelijk konden worden vastgesteld, niet afkomstig waren van pleuritische wrijfgeruischen aan de bovenkwabben, zooals prof. NOLEN het wil doen voorkomen, doch afkomstig van zieke haarden in de longen.

Tenslotte wordt door prof. NOLEN ook nog eens gewezen op den demoraliseerenden invloed, die de omgeving in het sanatorium op de vele lijdens uitoefent; op de deprimeerende uitwerking, die de verwijdering van den huislijken haard op den gemoedstoestand van vele zieken heeft; op de nadeelige sexueele prikkeling, die de lijdens in de sanatoria voor beiderlei kunnen ondervinden; op het moreele bezwaar, dat vooral voor de huisgenooten van den lijder, in de verpleging van den zieke buiten eigen kring is gelegen.

Bij het lezen van deze argumenten tegen de waarde der sanatoria vroeg ik mij af: hoe is het toch mogelijk nog eens met deze oude en verouderde argumenten voor den dag te komen. Vroeger sprak men aldus, toen men het sanatoriumleven nog niet van nabij kende, doch thans, nu men dagelijks in de gelegenheid is, zich te overtuigen, hoe het leven in een sanatorium feitelijk is, durft men ook nog zoo te spreken. Dat er patiënten in de sanatoria komen, die teleurgesteld worden, wie zal het tegenspreken; men had overdreven verwachtingen, of men had bij hen verwachtingen opgewekt, die niet konden verwezenlijkt worden. Bij de teleurstelling van deze zieken is niet altijd het oordeel over sanatoria gunstig.

Wie zich de moeite getroost eenigen tijd in het sanatorium mee te leven,